

LIKHET OCH OLIKHET, SKÖNHET OCH FULHET.

Ämnen, vilka ligga nära det här behandlade, ha tidigare berörts i flera frågelistor. Sålunda ha ett stort antal beteckningar för speciella arter av skönhet och fulhet hos människan behandlats i frågelistan "Människans utseende"; uttryck för snygghet och osnygghet m.m. ha efterfrågats i frågelistan "Renlighet"; ord för 'liten söt barnunge' etc. i frågelistan "Barnet"; och ord som "vuxen någon, lika god som" tillhöra frågelistan "Sämja och osämja". Ord som "prydlig", "utstyrd", "trådsliten" etc. reserveras för en planerad frågelista "Klädedräkt".

I. Likhet.

1. Lik? Finns biformen lika? Styr ordet dativ (du är så lik gammelbocken)? Finnas uttryck som likt sig 'likt' (om ett porträtt), likt ingo eller ingo likt 'alldeles på tok'? Kan likt det (dat.) betyda 'sannolikt'? Kan lik förekomma i betydelsen 'likadan': vi ha lika hättor? Kan lik stå som senare led i sammansättning, t.ex. folk-lik, gammelkull-lik?

2. Andra beteckningar 'lik (lika)'? Ex.: ens (hästarna äro inte ens på färgen, det är ens don 'av samma slag'), å-ens, samma, skepad, åtg (han är åtg fader sinom), åtock, åtänt.

3. Beteckningarna för 'likadan'? Ex.: lika-tocken, likmodig, liks-lik, samma-tocken, samma-slik, slik och lik.

Beteckningar för 'sådan': slik, sänn, tocken? Giv flera ex. på bruket av hithörande ord, såväl i ental som i flertal!

4. Finnas beteckningar för 'lik', vilka användas endast som senare led i sammansatt ord? Ex.: -brå (ättebrå 'som brås på slakten'), -fatt (herrfatt 'herrska-slik'), -köns (morkarlköns 'lik en morakarl'), -lundog (herrska-slundog).

5. Beteckningar för 'snarlik': sveplik, åtg, årtänt (de äro så årtänkta varandra)?

6. Beteckningar för 'like': liker? för 'dubbelgångare': föregåare?

7. Likhet: finns detta ord i målet? Kan det ha annan betydelse än i riksspråket ('anständighetskänsla, sinne för det passande')?

Andra beteckningar för 'likhet (tycke)'? Ex.: andlager, dråm, hapelse, liknelse (det är ingen liknelse med det var förr 'det är ingen likhet'), tycke (tyckan) (morstycke 'likhet med modern'), åtanka.

Beteckningar för 'släktycke (påbrå)': påbrående (han har lynning att sjunga, och det är ett påbrående efter farfar), påbråsning?

8. Liknelse: finns detta ord i målet? Vad betyder det?

9. Likna (liknas, likas)? Kan ordet betyda 'vara lik'? 'likna någon vid något'? Giv ex. på, hur ordet konstrueras (du liknar enom bock, han liknar på mig, det liknade som en bock)!

10. Finnas andra beteckningar för 'vara lik (ha tycke av, brås på)'? Ex.: artas efter, bråda å, bråda inå, brå på (det skiner, som skulle det brå på grönt 'likna grönt'), brägda, dråma på, näta (han nätar som far sin 'han liknar sin far'), skjuts, skjuss (hon skjuss inte bort av slakten), slås efter, släktas (han släktas mig 'han brås

på mig'), stå, ty på (hon tyr på moren).

Finnas hithörande stående uttryck? Ex.: slakten är inte god stjäla 'genom likhet upptäckes släktskapen lätt'.

11. Finnas särskilda beteckningar för 'visa ungefärlig likhet med (vid hastigt påseende vara lik)'? Ex.: dra tycke på, hätta på, skulla likt, svipa likt (han sveper likt honom).

Finnas beteckningar för att 'se bättre ut än i verkligheten': skyllra (gräset skyllrar där borta, men kommer man nära, så är det glest)?

12. Beteckningar för 'maka (par)': maknar, parom (de äro parom 'de äro maka')

13. Finnas beteckningar för 'bliva likt' i betydelsen 'tyckas bli, se ut att bli'? Ex.: lika sig till, likna sig till (det liknar sig till regn).

14. Beteckningar för 'göra lik (göra efter)':? med förklenande betydelse (tota till): hapla, tåta efter?

15. Beteckningar för 'härma': härmas efter, happa, håpa efter, hamma efter, håma, hamta, hamra, apas på, skäcka efter? för 'person, som härmas': happmakare, härmeskråka? för 'som härmar andra': apper, hammog?

Finns ordet härm, och vad avses därmed? Giv exempel på detta ords användning!

16. Passa: är detta ord levande i målet? (Märk, att ordet, använt om kläder, kommer att behandlas i frågelistan rörande detta ämne). Kan det ha annan betydelse än i riksspråket? Ex.: icke passar det säga så 'det är inte språkriktigt att säga så', pass int skrik 'skrik inte!', passa å 'beakta', jag passar inte på mera kaffe 'jag bryr mig inte om mera kaffe'.

Andra beteckningar för 'passa': bära ihop, kroppas (det kroppas inte), lika sig, söma (det ena sömer inte det andra).

Beteckningar för 'passa' i betydelsen 'passa bra, passa in': malla (det mallade riktigt 'det passade väl')? för 'som passar': enkom, liklig, passlig? för 'som inte passar': olagom?

Finnas särskilda uttryck om dem, som passa för varandra? Ex.: det är ett hjonsligt par 'ett par med äktenskapstykke', det är som byttan och locket.

Om beteckningar för 'sammanfoga' etc. se frågelistan "Träslöjd"!

## II. Olikhet.

17. Olik (olikt, oliko)? Styr ordet dativ (han är olikt bror sinom 'han är olik sin bror')? Andra beteckningar för 'olik': annvulen, annordann?

Beteckningar för 'annorlunda': arles, annerlens, andervis, anner-teless, annordant?

18. Olikhet: är detta ord levande i målet? Giv i så fall exempel på dess bruk!

Finnas andra beteckningar för 'olikhet (skillnad)'? Ex.: förskäl, miss-skillnad, skel, skil (det är stor skell på), vind, åtbråt.

Finnas orden mån och måna, vad betyda de, och hur användas de? Ex.: många månar göra mån, det månar allt, sade musen, då hon pissa-

de i havet, det är mån i vara flitig 'det gör till, då man är flitig', han gör det på mån 'av illistighet'.

19. Beteckningar för 'vara olik (skilja sig från)': dela sig ifrån, skilja (det skiljer hästom å 'det är olika på hästar'), slakta ur?

20. Beteckningar för 'omaka': olagom, opar, skack.

### III. Skönhet.

21. Vilket är målets vanliga ord för 'vacker'? Ex.: behändig (det är en behändig utsikt från berget), bäll, doll, fager (fägre), fin (en finkulla 'en vacker flicka'), gill, gimmelig, hosk, hygglig, könn, månlig, se-lik (nog ser du litet se-likare ut i dag ändå), skinen (hon är inte skinen för världen 'inte vacker'), skönat (en skönat kvinna, skönat väder), smuck, smär, snabb, snogg, synlig, tök, äglig (eglig). Giv ex. på hithörande ords användning i målet, och redogör i detalj för deras betydelse!

22. Beteckningar för 'nätt (söt, täck, sirlig)'? Ex.: duler, grannelig, kintlig, knjort, knytt, kär, nipper, näsevis, pen, simpernätt, småmännelig, småspunnen, sniper, snudig, spepig, tocklig, trimpot, vän. Redogör i detalj för hithörande ords betydelse och användning, därvid beaktande, dels huruvida de användas både om personer och om saker, dels huruvida deras betydelse sträcker sig åt det förklenande hållet (till 'överdrivet nätt', 'äckligt söt', 'sprättaktig' etc.):

23. Finnas hithörande ord, som beteckna viss art av skönhet? Ex. fasonlig 'välformad', grannlagd 'finbildad i ansiktet, finhyad', rask, skaplig 'väl vuxen'.

Däl (däll, däll, döll): finns detta ord i målet (ex.: du är så däl att se 'det är så trevligt att se dig')?

24. Beteckningar för 'stätlig (imponerande, lysande, grann)': glosat, huffelig, knal, stolt, statelig, stasselig, statutlig, synlig?

25. Finnas ytterligare hithörande ord med mera specialiserad betydelse? Ex.: bråhällig, bråtyckt 'som förefaller vacker vid första påseendet men sedermera förlorar sig', långvacker 'vacker även vid närmare granskning', sängvacker 'vacker på kudden', jämngriant 'lika vacker överallt', skullog 'som på avstånd ser vacker ut', skulma 'ta sig bra ut på avstånd'.

Snutfager (snuttfager): är detta ord levande i målet? Vad betyder det?

26. Kan egenskapen skönhet betecknas på annat sätt än medelst adjektiv, ex. medelst sammansättning: grannlåtshäst 'vacker häst', grannlåtstyg 'vackert tyg'?

27. Hur betecknas hög grad av skönhet? Ex.: (med sammansättning) finfiner, gläsvacker, ljotsnogg, ljotljotfin, utvacker (med adverb före det adjektiv, som betyder 'vacker'), grovt så fint, mestlage fagert, obart grann, ofanslia vacker, obilligt vacker, ohiskeligt vacker, olikt vacker, omaliga snogg, omöjligt vacker, otjänligt vacker, oävligt fin, rälīga grann, skråvane hygglig, skröpliga fin, splitsprångandes vacker, utselt så grant, värst vacker, åbakligt grann; (med adverbialt uttryck) granner med våld; (med hel bisats)

hon var så vacker så man kunde se på henne och möla bröd till.

Finnas uttryck som den vackraste människan, som går genom nörderkyrkdörren, den vackraste brud, som gått över Göteve kyrktröskel.

Finnas ex. på särskilda beteckningar på ovanligt vackra människor: grantalåten i Kroksta 'benämning på en ovanligt vacker flicka i Kroksta'?

Vilka ansågos i allmänhet kännetecknen på en vacker människa vara: rödblommighet? blå ögon? ljust hår? betydande kroppslängd? en viss fetma?

28. Anför beteckningar för olika slag av vackra människor! Ex.: grannlåtsherde 'vacker yngling', sköna 'vacker kvinna', snotra 'liten vacker flicka'.

Jfr frågelistan "Barnet", punkt 15.

29. Finnas särskilda verb med betydelsen 'vara vacker (se bra ut)': gusa, gåla, skryda, skulla?

30. Finnas särskilda verb med betydelsen 'göra vacker (göra fin)': fina?

31. Beteckningar för 'skönhet': fagerhet (den där var inte med, när fagerheten deltes ut), grannlek, vänlek?

Finnas rent dialektala uttryck för all skönhets förgänglighet? Ex.: vackra blommor förgå, men kattfötterna stå till hösten.

32. Beteckningar för 'ståt (prakt)': stass, stuss, stäss, svass?

#### IV. Fulhet.

33. Vilket är målets vanliga ord för 'ful'? Ex.: ansjuk, anstygg, fasog, fattig, grym, grymse, haplig, led, ljet (du är så ljet og led, så jag nyttar inte se dig genom sju söndriga gårdsgårdar), misslynt (den bandrosen är så misslynt), ogrann, okarsk, onoslig (den kärringen ser så onoslig ut), osynlig (han är så tjock, så han är ända osynlig), osömlig, ovacker, stygg.

34. Finns någon särskild beteckning för mindre grad av fulhet? Ex.: grymaktig, grymsen 'som har något fult över sig'.

35. Finns särskild beteckning för 'ytterligt ful (vidrig, motbjudande)'? Ex.: angrymlig, anskvätten, atall, odäl, okasken, okastlig, osnotlig (om hon är aldrig så tvättad och grann, så är hon lika osnotlig), otäg, oeglig.

Giv exempel på andra sätt än genom ett ensamt adjektiv att beteckna höggradig fulhet: grymmande stygg, oherrans ful, ohälliga ful, okavligt ful, ljetljet!

36. Anför ord, som beteckna ful varelse eller fult ting! Ex.: grymmelse 'fult ting eller varelse', grymminge 'ful man, fuling', krammel 'något stort och fult', ljote, ljoting 'fuling', otäckelse 'något fult', otäg 'motbjudande manlig individ', skorpa, skorva, skrabba 'ful kvinna' (torva gifter skorva), skryla (koskryla, käringskryla) 'något fult'.

37. Finnas ex. på beteckningar för särskilt fula människor: Skruv-kulla, ledska 'den fula kvinnan i Skruvkulla'?

38. Finnas särskilda verb med betydelsen 'se illa ut'? Ex. osöma. Finnas uttryck som det retar åt ögonen 'det sticker i ögonen på ett obehagligt sätt'?

39. Beteckningar för 'oansenlig (obetydlig till det yttre)': onövlig, osynlig?